

## **Зміст, особливості та перспективи інтеграції України до європейського союзу**

Зростаюча швидкість і масштаби євроінтеграційних процесів на початку ХХІ століття не можуть не вражати. Адже уперше в новітній історії Європи без військового протистояння і воєн, мирним шляхом, кардинально змінюється геополітична карта континенту, окреслюються контури його майбутнього. Зовнішні параметри геополітичних змін визначаються приєднанням країн Центрально-Східної Європи до НАТО та ЄС, що виступають ядром євро об'єднавчих процесів. У нових історичних умовах розширення Європейського Союзу слід розглядати, з одного боку, як поширення простору стабільності, безпеки і добробуту, а з другого – як реальний шлях природного повернення країн ЦСЄ до нової європейської єдності країн та народів [1, с. 24]. Курс на європейську інтеграцію є природним наслідком здобуття Україною незалежності. Його витoki — в історії нашого народу й усвідомленні права жити в демократичній, економічно розвинутій, соціально орієнтованій країні. Його мета — створення шляхом масштабних внутрішніх перетворень умов для входження до спільноти європейських розвинутих країн. Сьогодні цей курс є домінантою внутрішньої та зовнішньої державної політики [2].

Питанню дослідження інтеграції України до Європейського Союзу присвячені роботи багатьох вітчизняних та іноземних науковців і практиків, а саме О.В. Дзяд, В.В. Квасова, Р.З. Лівшиця, Л.А. Луць, А.Р. Мацюка, Ю.П. Орловського, П.Д. Пилипенка, С.М. Прилипка, В.І. Прокопенка, О.І. Процевського, М.І. Романенко, О.М. Рудік, В.Г. Ротаня, З.К. Симорота, О.В. Смирнова та інші.

Метою статті є дослідження змісту, особливостей та перспектив інтеграції України до Європейського Союзу. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання: дати визначення поняттю "інтеграція"; визначити значення та особливості європейської інтеграції для України; з'ясувати основні результати від курсу України на євроінтеграцію;

визначити основні шляхи стосовно усунення усіх можливих перешкод на шляху до євро інтеграції України.

Необхідно зазначити, що теоретичні напрацювання та практичний інтерес до проблем інтеграції виникли в 50-60-х роках, але глобального характеру розвиток інтеграційних процесів набув у 90-ті роки ХХ століття. Значна частина досліджень, присвячених проблемам інтеграції, базується на матеріалах західноєвропейської інтеграції. Зокрема, найбільша увага приділяється досвіду формування Євросоюзу – наймогутнішого та найдосконалішого інтеграційного об'єднання світу, завдяки якому ідея інтеграції ефективно реалізується у соціальну практику [3, с. 107].

Термін інтеграція (лат. Integration – відновлення, поєднання; від integer - цілий) тлумачиться як процес взаємного пристосування, розширення [4], або ж об'єднання чогось у єдине ціле [5]. Інтеграція (від лат. integrum - ціле, integratio - відновлення) — 1) поєднання, взаємопроникнення. Це процес об'єднання будь-яких елементів (частин) в одне ціле. Процес взаємозближення і утворення взаємозв'язків; 2) згуртування, об'єднання політичних, економічних, державних і громадських структур в рамках регіону, країни, світу [6]. Тобто інтеграція передбачає поєднання певних частин в єдине ціле з метою утворення взаємозв'язків політичних, економічних та державних структур.

Необхідно зазначити, що сучасні процеси глобалізації та регіоналізації незмінно призводять до формування великих інтеграційних угруповань, основною метою яких стає системний захист внутрішнього ринку, реалізація спільних секторальних та горизонтальних політик, синергізм економічного та соціального розвитку. Характерним прикладом таких мегарегіональних об'єднань може слугувати Європейський Союз, який пройшов доволі непростий і багато в чому суперечливий шлях своєї внутрішньої консолідації від зони преференційної торгівлі до економічного та монетарного союзу – найвищої на цей час форми мегарегіональної інтеграції [7, с. 5].

Як зазначають вчені О.В. Дзяд та О.М. Рудік, європейська інтеграція – це багатогранний, складний процес, супроводжується розвитком соціальних політик у практично всіх сферах суспільного життя країн, має добровільний та поступовий характер і базується на загальних та функціональних принципах права [8, с. 25]. В свою чергу В.В. Квасов та М.І. Романенко підкреслюють, що в історичні та політико-інституційній площині європейська інтеграція постає як процес поступового «функціонального» делегування національних повноважень на рівень Європейських спільнот. Ця модель характеризується поєднанням елементів наддержавної інтеграції та міжурядової співпраці [9, с. 6]. Погоджуючись з вченими, зазначимо, що європейська інтеграція – це дійсно складний процес об'єднання країн на рівень Європейських спільнот, який характеризується постійним розвитком та удосконаленням економічної, політичної та соціальної сфер країн.

Якщо безпосередньо розглядати процес європейської інтеграції для України, то необхідно з цього приводу зазначити, що для України європейська інтеграція – це модернізація економіки та залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій; підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробника; можливість виходу на єдиний внутрішній ринок Євросоюзу; модернізація правового поля української держави; демократизація політичної та інституціональної систем; наближення соціальних умов України до європейських стандартів; активізація культурного і людського взаємообміну; інтеграція України в систему глобальних відносин; зміцнення національної безпеки України. В свою чергу неможливо уникнути й негативних факторів, а саме: неспроможність нести фінансовий тягар внесків до ЄС; зростання конкуренції з боку товаровиробників країн-членів ЄС [9, с. 231]. Державна політика інтеграції України до Європейського Союзу та формування нової політики ЄС щодо України відповідають життєво важливим інтересам Українського народу. Європейська інтеграція є визначальним чинником як міжнародної діяльності України, так і її внутрішньої політики на тривалу перспективу, зміцнює

безпеку та позитивно впливає на відносини України з усіма державами світу, насамперед – сусідніми. Неухильна реалізація курсу на інтеграцію до Європейського Союзу забезпечує гарантії верховенства права, плюралістичної демократії, дотримання прав людини, розвиток в Україні громадянського суспільства, побудову соціально орієнтованої ринкової економіки [10]. Отже, ми бачимо, що для України європейська інтеграція – це наближення до європейських стандартів, удосконалення демократизації суспільства, вихід на світовий ринок, а також удосконалення правового поля української держави.

Безпосередньо торкаючись питання входження України в європейський простір, слід зазначити, що такий стратегічний напрям розвитку України, був обраний ще з моменту проголошення незалежності України. Вже у Постанові Верховної Ради УРСР від 25 грудня 1990 р. «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх відносин» Уряду було доручено «спрямувати зусилля на забезпечення безпосередньої участі Української РСР у загальноєвропейському процесі та європейської структур» А у 1993 р. Верховна Рада України прийняла Постанову «Про основні напрями зовнішньої політики України», в якій визначилася перспективна мета зовнішньої політики нашої держави – членство в європейських співтовариствах [3, с. 4].

Україна була першою з-поміж країн колишнього Радянського Союзу, з якою ЄС підписав Угоду про партнерство і співробітництво. Такі угоди були пізніше підписані з Росією, Молдовою, іншими країнами колишнього Радянського Союзу. Разом з тим, Угода про партнерство і співробітництво між ЄС і Росією першою набрала чинності, а вже після того - Угода з Україною. Після набуття чинності Угоди про партнерство і співробітництво Указом Президента України "Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу" від 11 червня 1998 року було визначено основні напрями інтеграційного процесу: а) адаптація законодавства України до законодавства ЄС, забезпечення прав людини; б) економічна інтеграція та

розвиток торговельних відносин між Україною та ЄС; в) інтеграція України до ЄС у контексті загальноєвропейської безпеки; г) політична консолідація та зміцнення демократії; д) адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС; є) культурно-освітня і науково-технічна інтеграція; е) галузева співпраця; ж) співробітництво у галузі охорони довкілля [11].

Указом Президента України від 14.09.2000 № 1072/2000 було схвалено Програму інтеграції України до Європейського Союзу. В ній зазначається, що дана Програма повинна стати головним інструментом загальної стратегії на шляху наближення України до ЄС за всім спектром співробітництва - політичним, соціальним, фінансовим, економічним, торговельним, науковим, освітнім, культурним тощо. Інші програми та плани політичного, соціально-економічного спрямування, що розробляються або підлягають розробленню органами виконавчої влади, повинні ґрунтуватися на цілях цієї Програми [12].

Беручи до уваги те, що вступ України до ЄС є важливим кроком в розвитку України як правової, демократичної держави, слід додати, що інтеграція України в Європу сьогодні є можливою. Україна була і залишається частиною Європи та європейської культурної традиції, а тому інтеграційні процеси в європейські структури є об'єктивно, історично обумовлені як її національним та культурним розвитком, так і правовим. В умовах національного відродження, зростаючого усвідомлення народом України своєї європейської ідентичності, свої базових національних інтересів така інтеграція є об'єктивним процесом, який можна уповільнити, але не припинити. Інтеграція України в Європу помітно вплине на всю геополітичну структуру світу, що визнають провідні західні фахівці [3, с. 206]. Як зазначається у Постанові Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань про взаємовідносини та співробітництво України з Європейським Союзом», реалізація курсу на європейську інтеграцію України є невід'ємним елементом внутрішніх реформ, спрямованих на економічне зростання, підвищення рівня життя

народу, розвитку демократії, становлення громадянського суспільства, забезпечення гарантій верховенства права, свободи слова, захисту прав і свобод людини, зміцнення національної безпеки; поглиблення співробітництва з Європейським Союзом є важливим елементом зміцнення стабільності та безпеки на Європейському континенті; курс на поглиблення співробітництва України з ЄС стимулюватиме проведення внутрішніх економічних і політичних реформ, сприятиме суспільному прогресу та розбудові соціально орієнтованої економіки України [13].

Так, М.В. Кордон підкреслює, що результатами від курсу України на євроінтеграцію є: демократизація суспільства, захист прав людини та дитини; розбудова сучасної високотехнологічної та високоприбуткової економіки; публічність влади та її відповідальність за свої дії; введення європейських стандартів якості життя населення та його соціальної захищеності; можливість реально вивчати та використовувати досвід європейських країн; розширення можливостей стажувань та навчання в державах Європейського Союзу; Ліквідація тіньової та кланової економіки; новий імпульс для розвитку регіонів [14, с. 18].

На нашу думку, позитивними результатами від курсу України на євроінтеграцію є: а) підвищення рівня економіки, яка передбачає розвиток сучасної високорозвиненої та високоприбуткової економіки, ліквідації тіньової економіки, покращення інвестиційного клімату; б) сприяння демократизації України; в) захист прав та свобод людини та дитини, яке включає розвиток справедливості та визнанні прав людини та їх належному захисті, а також заборону дитячої праці та експлуатації; в) зміцнення стабільності та безпеки країни; г) поглиблення соціального розвитку України, яке включає підвищення соціальної захищеності громадян; д) ефективність та покращення функціонування органів, що забезпечують демократію та верховенство права; е) відповідність законодавства

демократичним принципам; є) розширений розвиток регіонів; ж) вихід на міжнародний рівень співробітництва.

Пріоритети інтеграції України до європейського співтовариства були визначені понад рік тому в документі під назвою: «Порядок денний асоціації України та ЄС». Відповідно до його положень, євроінтеграційні реформи, впроваджувані владою, має контролювати українська громадськість. Тож Консорціум незалежних аналітичних центрів України за підтримки міжнародного фонду «Відродження» здійснює відповідний моніторинг законодавчих ініціатив влади. Висновки експертів наступні: більшість пріоритетних реформ у царині прав людини, свободи слова і мирних зібрань, політичного діалогу між владою та опозицією, боротьби з корупцією потребують подальшого виконання [15]. Секретар РНБО Андрій Ключев у Брюсселі у рамках політичного діалогу "УКРАЇНА-ЄС: шлях попереду", заявив, що питання європейської інтеграції стає для нас усе більш актуальним, і будь-які інтеграційні процеси не бувають простими, особливо коли йдеться про повну трансформацію суспільно-політичної економічної системи держави і адаптації її під нові стандарти і вимоги. Прагнення до повномасштабного зближення з ЄС залишається незмінним стратегічним пріоритетом розвитку України і одним з ключових питань національної безпеки. В свою чергу питання євроінтеграційної перспективи залишається одним з найважливіших напрямів у сфері напряму безпеки, "яким мені належить займатися найближчим часом [16].

Цікаву позицію має Міністр закордонних справ Костянтин Грищенко, який під час Міжнародних дебатів високого рівня «Україна - ЄС: на рубіконі» заявив, що незважаючи на кризу в ЄС, незважаючи на відсутність консенсусу в Євросоюзі з питань перспективи членства України, незважаючи на розчарування, пов'язані з затримкою підписання Угоди про асоціацію, європейська інтеграція залишається для нас пріоритетом № 1. Послідовність, з якою велися переговори щодо Угоди про асоціацію, є найкращим підтвердженням того, що євроінтеграція залишається пріоритетною для

України. Україна під час цих переговорів йшла на певні поступки та ратифікувала необхідні конвенції. В свою чергу виклики глобальної економічної кризи та кризи єврозони позначилися на економіці та настрої європейців [17]. Не применшуючи значення для України вступ до Європейського Союзу, підтримуємо дану позицію, та зазначимо, що членство в ЄС є на сьогодні для України пріоритетом номер один.

Не є секретом, що основними чинниками, що визначають перспективи європейської інтеграції України, можна назвати з одного боку – внутрішню спроможність обстоювати національні економічні інтереси та відповідність критеріям, що визначені Європейським Союзом; з іншого – зовнішню готовність та спроможність Союзу до розширення. Хоча питання прийняття нових членів для ЄС видається політичними рішеннями, але вони спирається на широку економічну базу, розвиток якої є центром економічних інтересів ЄС як інтеграційного утворення, економічного союзу. Саме висока частка (60-80 %) взаємних зовнішньоекономічних відносин між членами Європейського Союзу дозволила країнам прийняти політичне рішення про вихід на найвищий рівень, рівень інтеграції міжнародних економічних відносин [18, с. 438]. Є зрозумілим, що в основі успіху будь-якого міждержавного інтеграційного процесу лежать економічні передумови і чинники. Особливо це стосується країн з перехідною економікою, до яких відноситься і Україна. Адже матеріальне благополуччя населення є пріоритетом державної політики, включаючи й євроінтеграційну. В Україні економічна складова євро інтеграційного курсу залишається однією з найбільш слабких і суперечливих. Вагома роль в покращенні існуючого становища належить поглибленню міжнародного економічного співтовариства [18, с. 245].

В свою чергу І.П. Катеринчук, Д.Г. Мулявка, підкреслюють, що сучасні євроінтеграційні позиції України та її невідповідність політичним та економічним критеріям для вступу до ЄС є закономірним результатом непослідовності і зволікання у здійсненні реформ. Домінування



«декларативної» і брак «імплементативної» культури в органах виконавчої влади, слабка інституційна і функціональна закріпленість пріоритетності політики європейської інтеграції ц діяльності органів виконавчої влади, неефективні механізми міжвідомчої координації і моніторингу виконання ухвалених рішень, низький рівень фахової підготовки і знань державних службовців на даний час негативно впливають на реалізацію Угоди про партнерство і співробітництво та Стратегії інтеграції до ЄС [19, с. 17].

Так, В.Б. Авер'янов, І.А. Грицяк зазначають, що проведення програми правового зближення у відповідність до потреб та викликів соціально-економічних реформ в Україні має проблемний характер. Реформування економіки та адаптація законодавства до моделі ЄС будуть найкраще реалізовані, якщо запровадження програми адаптації розпочнеться не з порівняння правових актів України та ЄС, а впровадження принципів, цілей та загальних норм права ЄС. Зокрема, мова йде про правову безпеку, прозорість, принцип недискримінації, вільне переміщення товарів, послуг та людей, конкуренцію [18, с. 100]. Отже, на певному етапі свого розвитку в Україні відбулося усвідомлення того, що крім позитивних результатів у процесі інтеграції до ЄС, є багато упущень та недоліків: повільні темпи реформ, їх недостатня координованість із завданнями європейської інтеграції, невідповідність розвитку демократичних інститутів і стану громадянського суспільства сучасним вимогам тощо [20, с. 32].

Виходячи з того, що в Україні дійсно існують проблеми на шляху до євроінтеграції, на думку В.Б. Авер'янова, І.А. Грицяка досягнення Україною стратегічних та тактичних цілей у своїй інтеграційній політиці можливе серед поєднання двох завдань: а) створення належних передумов для поглиблення співробітництва з ЄС у торговельно-економічній, гуманітарній, соціально-культурній сферах, а також у галузі безпеки та оборони з перспективою переходу до політичної інтеграції; б) створення умов щодо попередження і мінімізації можливих негативних наслідків розширення ЄС [18, с. 101].

На нашу думку, дуже чітко та правильно зазначив А.М. Поручник, що для України важливим є питання завершення основного етапу становлення України як держави, де гармонічно функціонують гілки влади. Постійні намагання вносити зміни до Конституції свідчать про відносну незрілість нашої країни як держави зі стабільним політичним устроєм. Це певною мірою відштовхує європейців од прискороного зближення з Україною, залишаючи її як резерв. В свою чергу непроста ситуація в українській економіці гальмує подальший розвиток відносин з ЄС [21, с. 443].

Самоіндетифікації української політичної нації як локальної цивілізації та «політичного українця» як громадянина заважають деякі цивілізаційні фактори. З одного боку за багатьма показниками (промисловість, урбанізація, освіта норми мислення та спосіб життя) Україна докорінно не відхиляється від середніх західних стандартів. З другого зберігається значна різниця в соціальному складі, економічному і політичному мисленні. Отже, Україна перебуває в лімітрофному (проміжному стані між західноєвропейською та євразійською цивілізаціями. Вплив першої відчувається але не став ще визначальним. Тому питання про перетворення української порубіжної цивілізації в складову західноєвропейської донині залишається відкритим [22, с. 38]. Розглядаючи підстави утвердження сучасної України в лоні європейської цивілізації, неодмінно виникає питання про соціальну матрицю, як об'єктивне мірило для зрізу поточної ситуації чи осмислення тектонічних зрізів. Насамперед у постановці ключової проблеми та вирішенні прикладного завдання вагома роль належить порівняльним соціометричним класифікаціям, які дозволяють під перехрестним вогнем різних методик з'ясувати доволі серйозний потенціал України в соціально-економічному аспекті. Його інколи надто применшують у догоду чужим геополітичним амбіціям і внаслідок деградованих проявів політичної волі в середовищі панівної верхівки [22, с. 57].

Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, необхідно зазначити, що незважаючи на те, що євроінтеграція для України це дійсно складний процес,

вже зроблено рішучі кроки на шляху до членства в Європейський Союз, тому постає необхідність в найближчі строки сприяти усуненню усіх можливих перешкод на шляху до євроінтеграції, а саме:

а) по-перше, обстоювати відповідність критеріям, що визначені Європейським Союзом;

б) по-друге, виконувати всі забор'язання та відповідальність, дотримуватися умов, необхідних для вступу до ЄС;

в) по-третє, привести всі органи влади у стан гармонійного функціонування та поглибити взаємозв'язки та контакти з державами членами Євросоюзу.